

Religious tourist resources

Zlatka Grigorova

University of agribusiness and rural development, Plovdiv, Bulgaria

Религиозни туристически ресурси

Златка Григорова

Висше училище по агробизнес и развитие на регионите - Пловдив

Инвентаризацията на ресурсната база на културно-религиозния туризъм на дестинация Пловдив показва следните резултати: в Националния регистър на храмовете в България са регистрирани 476 православни храма на Пловдивската епархия¹, от тях в пловдивската духовна околия се намират 111 храма².

Най-известните раннохристиянски базилики на дестинацията са:

- **Голямата базилика** наричана още Епископска се намира близо до кръстовището на бул. Княгиня Мария Луиза и бул. Цар Борис III Обединител в гр. Пловдив.

- **Малката базилика** се намира на бул. "Мария Луиза", до бл. 23, близо до кръстовището с ул. Ген. Скобелев на гр. Пловдив.

- **Раннохристиянската църква** известна като „**Червената църква**“ се намира на около 1,5 км североизточно от гр. Перушица.

- **Раннохристиянската базилика** се намира в местността „Арменка“, между днешните асеновградски квартали Долни Воден и Горни Воден. Те имат отлична достъпност, а средната отдалеченост е 21 км.

Най-известните параклиси на дестинация Пловдив са:

- Параклис „Св. Димитър“ в с. Гълъбово;
- Параклис „Покров Богородичен“ в гр. Сопот;
- Параклис „Св. Димитър“ в кв. Горни Воден на Асеновград;
- Параклис „Св. Никола“ - Асеновград;
- Параклис-аязмо „Св. Св. Кирик и Юлита“ в кв. Горни Воден на Асеновград.

Най-известните Възрожденски църкви са:

- **Енорийската църква „Св. Богородица – Успение“** се намира в централната част на квартал Горни Воден на Асеновград. Разположена е вдясно на самата главна улица, преди центъра.

- **Църквата „Св. Архангел Михаил“** се намира в северозападния край на гр. Калофер. Разположена е на левия бряг на река Тунджа, върху висока платформа.

- **Църквата „Св. Атанасий Велики“** се намира в близост до центъра на гр. Калофер. Разположена е на възвишение от дясно (южно) на р. Тунджа.

¹ http://www.hramove.bg/myadmin/popup_temple.php

² <http://www.plovdivskamitropolia.bg/eparhiya/hramove.html>

- **Църквата „Св. Богородица“** (Успение на пресвета Богородица) се намира в централната част на град Калофер. Разположена е вдясно от паметника на Христо Ботев, в подножието на хълма.

- **Възрожденската черква „Св. Възнесение Господне“**, известна още като „Св. Спас“ се намира в южната част на с. Новаково. Разположена е на едно от най-високите места в селото.

- **Църквата „Св. Рождество Христово и Св. Св. Безсребреници Козма и Дамян“** се намира в северозападния край на гр. Калофер.

- **Възрожденската църква „Св. Св. Апостоли Петър и Павел“**, която е енорийски храм, се намира в централната част на град Сопот.

Най-известните Средновековни църкви на дестинация Пловдив са:

- **Средновековната църква „Св. Атанас“** се намира в южния край на с. Новаково. Разположена е в местността „Селището“, до старото оброчище „Св. Атанас“.

- **Средновековната църква „Св. Богородица Петричка“** се намира на около 2 км южно от гр. Асеновград, високо на левия бряг на река Чая (Асеница).

Пловдивската епархия се състои от девет духовни околии: Пловдивска, Пазарджишка, Асеновградска, Смолянска, Пещерска, Панагюрска, Хасковска, Карловска и Ивайловградска. Броят на храмовете и манастирите в деветте духовни околии е около 470. Нови храмове се строят в Пловдив, Септември, Асеновград и много села. Само в Пловдив за краткото време от 2007 г. бяха възстановени и отворени отново за редовно богослужение затворените дълго време храмове: „Свети Димитър“, „Света Параскева“ и параклисът „Свети Николай“, построен и открит през 2008 г. бе храм „Свети Климент Охридски“. А за по-малко от година бе построен най-новият храм в Пловдив "Свето Преображение Господне" в ж.р. "Тракия", който беше осветен на 10 юли 2012 г.

Най-ценни чудотворни икони и мощи на Пловдивска епархия са:

- **Икона на света преподобна Параскева Петка Търновска**, дарена от Негово Високопреосвещенство митрополита на Молдова и Буковина Теофан, от Румънската православна църква. Иконата е подарена при официалната му визита в Пловдивска епархия през 2013 г., по повод празника на митрополитския храм „Св. вмчца Марина“ 17 юли. Иконата е изложена за поклонение в пловдивския храм "Св. Петка".

- **Копие на чудотворната икона на света Богородица - Божигробска** пребивавала в град Пловдив през 2010 г. Иконата е изложена за поклонение в катедралния храм на град Пловдив „Успение Богородично“.

- **Икона на Пресвета Богородица „Знамение“**, дарена от Негово Светейшество Московския и на цяла Русия патриарх Кирил при официалната му визита в Пловдивска епархия през месец април 2012 г. Иконата се съхранява в светия олтар на митрополитския храм „Св. вмчца Марина“.

- **Копие на чудотворната икона на Пресвета Богородица Бачковска** се съхранява в митрополитския храм „Св. вмчца Марина“ - град Пловдив.

- **Частица от Светия и Животворящ Кръст Господен**, който се съхранява в манастира "Света Троица" - Кръстова гора.

- **Чудотворна икона на Божията Майка** - нар. Златна Ябълка, пази се в храма в кв. Горни Воден на гр. Асеновград и води началото си от XVII в.

- Църквата „Св. Богородица – Благовещение“ в Асеновград е пазителка на една от най-известните *чудотворни икони на Божията майка – „Св. Богородица Умиление“*. Чудотворният образ на Небесната покровителка е с твърде древен произход. Самият храм „Св. Богородица - Благовещение“ е построен върху параклис от XII в. и е много вероятно намерената при разкопките икона на Св. Богородица да е от този период.

- *Чудотворна иконата на Св. Богородица Пазарджишка* се съхранява в катедралния храм „Успение Богородично“ в гр. Пазарджик.

- *Частица от мощите на света преподобномъченица Параскева Петка Римлянка* – подарена от Славянобългарския Зографски манастир „Св. вмчк Георги“ в Света Гора - Атон на Пловдивска Митрополия на 16 февруари 2014 година. Светите мощи са изложени за поклонение в старинния храм посветен на света преподобномъченица Параскева в град Пловдив.

- *Одежди от светите мощи на преподобна Параскева Петка Търновска*, дарени от Негово Високопреосвещенство митрополита на Молдова и Буковина Теофан, от Румънската православна църква. Одеждите са дарени при официалната му визита в Пловдивска епархия през 2013 г., по повод празника на митрополитския храм „Св. вмчца Марина“ 17 юли. Изложени са за поклонение в пловдивския храм "Св. Петка".

- *Частици от светите мощи на „Св. Кирик и св.Юлита“*, които се съхраняват в Пловдивската митрополия.

- *Икона на светите праведни Богоотци Йоаким и Анна*, с вградени частици от светите им мощи. Иконата е дарена от Негово Високопреосвещенство митрополита на Тамасу Исаяя от Кипърската православна църква при официалната му визита в Пловдивската епархия през месец август 2012 г. Иконата се съхранява в светия олтар на митрополитския храм „Св. вмчца Марина“ в Пловдив.

- *Частица от мощите на Света вмчца Неделя*, която се съхранява в Пловдивска митрополия. Светите мощи се изнасят за поклонение в деня на нейната памет - 7 юли.

- *Мощи на Св. вмчк Евстратий; Свщмчк Фоки; Св. ап. Тома; Св. безсреб. Козма и Дамян; Свщмчк Харалампий; Преп. мчк Акакий нови Атонски; Св. мчк Теодор Стратилат; Св. Григорий Богослов; Преп. Петър Атонски; Преп. мчк Игнатий нови Атонски; Преп. мчк Ефтимий нови Атонски; Св. и праведна Анна* се съхраняват в митрополитския храм "Св. вмчца Марина" гр. Пловдив.

- *Частица от десницата на Света вмчца Марина*, която се съхранява в митрополитския храм "Св. вмчца Марина" - гр. Пловдив. Светите мощи са изложени за поклонение на специален проскинитарий с чудотворния образ на Св. Марина.

Културни съкровища на Пловдивската епархия са църковната музика, поезия, архитектура, иконопис и дърворезба съхранени в нейните храмове.

В Пловдивска епархия има 14 действащи манастира, повечето от които са съсредоточени около Асеновград, известен с най-голямото струпване на манастири, църкви и параклиси в цялата страна³. Няколко действащи манастира има и в подбалкана в и близо до Калофер и Сопот.

Бачковският манастир "Света Богородица". Бачковският манастир е вторият по големина манастир в България и един от 3-те ставропигиални

³ <http://www.plovdivskamitropolia.bg/eparhiya/manastiri.html>

(другите два са Рилския и Троянския). Основан е през 1083 г. от грузинеца Григорий Бакуриани, който е бил domestник на западните войски на византийския император Алексий I Комнин.

Араповският манастир „Св. Неделя“. Араповският манастир се намира близо до с. Златовръх (бивше Арапово) на 10 км от град Асеновград и на 30 км от Пловдив. Араповският манастир е основан в средата на 19 в. в близост до древно аязмо. Строителството на манастирския комплекс започва през 1856 г., като за целта са поканени родопски майстори от с. Югово, начело със Стоян Узунов (Гудевски). През 1859г. в манастира са основани шампарница и новобългарско училище с около стотина ученици. Манастирът е бил арена на борба с гръцките фанариоти, а игумена Гервасий Левкийски основава тук и таен комитет. През 1868 г. в манастира е открито и училище за свещеници. Манастирските сгради в Араповския манастир са били построени в два етапа. Първоначално към 1856 – 1859 г. бил издигнат един П-образен в план корпус, обграждащ църквата от изток, запад и север. Днес от него е оцеляла само западната двуетажна страна с монашески килии. По-късно в югозападния ъгъл на двора било пристроено второ П-образно крило със самостоятелен вход, служещо за гостоприемница. То е било възстановено през 1935 г., след сериозни повреди от земетресението от 1928 г. Няколко други допълнителни пристроявания и надстройки са превърнали двете крила в живописно раздвижен ансамбъл.

Кукленският манастир „Св.Св. Кузма и Дамян“. Кукленският манастир е разположен в дела Чернатица от Западните Родопи на 2,5 км югозападно от град Куклен, на около 8 км западно от Асеновград и на около 15 км южно от Пловдив. Кукленският манастир е основан през Второто българско царство и споменат още през 11 в. в документ за имотите на Бачковския манастир. Сигурни сведения за духовната дейност на манастира има от края на 17 и началото на 18 в. Той е посветен на светите братя Козма и Дамян заради техните лечителски способности. Манастирът възниква като религиозна обител около аязмо с лечебна вода, която според преданието лекувала психични заболявания.

Баткунският манастир „Св. Св. Петър и Павел“. Баткунският манастир „Св. Св. Петър и Павел“ е основан през 11-12 в. в близост до крепостта Баткунион. През 1657 и 1774 г. манастира е опожарен от турците и е бил един от 33-те разрушени манастира по време на насилственото помохамеданчване на българското християнско население в Родопите, описано от поп Методи Драгинов. През 18 в. в манастира се е водила духовно-просветна дейност и е функционирало килийно училище с 15 ученика. През XIX век Баткунският манастир е възобновен, а през 1870 г. е издигната и сегашната църква. За известно време през 1867 г. тук е творил и живял възрожденския зограф Станислав Доспевски.

През 1872 г. Баткунският манастир е посетен от Васил Левски по комитетски дела, като за това напомня една паметна плоча.

Белащински манастир „Св. Георги Победоносец“. Белащинският манастир се намира близо до с. Белащица, на 10 км от гр. Пловдив. Белащинският манастир „Св. Георги Победоносец“ е основан през 1020 г. от византийския пълководец Никифор Скифи, изиграл решаваща роля при пленяването на Самуиловите войници при с. Ключ. През 1018 г. византийския император Василий II, назначил своя пълководец за управител на Филипополска област със седалище гр. Филипополис (днешен гр. Пловдив).

Никифор Скифи имал голям дворец-крепост (съществувала до 1650 г.) на юг от селото Белащица, останки от която има близо до хилядолетен чинар. Близо до своята крепост той основал манастир и го посветил на св. Георги Победоносец.

През 1364 г. Белащенския манастир е опустошен от османците, но през 18 в. е възобновен. През 1878 г. при последните сражения от Руско-турската война, когато последната отбранителна линия на отстъпващата османска армия е по линията Куклен - Брестник – Белащица, манастира е опожарен. След Освобождението Светата обител е възстановена, но остава под ведомството на Цариградската патриаршия чак до 1906 г.

Белочерковският манастир „Св. св. Петър и Павел“. Белочерковският манастир е разположен на около 1650 м н. в., в дела Чернатица от Западните Родопи, близо до туристическия център Бяла Черква, на около 30 км южно от гр. Пловдив. Това е най-високо разположения манастир в България. Белочерковският манастир е основан през XI в., като тогава е бил посветен на "Св. Св. Козма и Дамян". По време на помохамеданчването на чепинските българи през XVII в. манастира е разрушен, но през 1883 г. възкръсва с новото име "Св. Св. Петър и Павел".

Върху останките на старата църква е построена нова от бял ломен камък и именно от тук идва и името на манастира - Белочерковски. При пожар в Белочерковския манастир през 2002 г., изгарят напълно жилищните и помощните сгради и от комплексът остава само църквата.

Горноводенски манастир „Св. Св. Кирик и Юлита“. Горноводенският манастир „Св. Св. Кирик и Юлита“ съществува още от средновековието, като многократно е бил разрушаван и опожаряван. В една преписка от поп Методий Драгинов се споменава че по време на помохамеданчването на чепинските българи през 1657 г. манастира отново е разрушен. Не е ясен и патрона на манастира, тъй като той е посветен на светците Кирик и Юлита (майка и син), а главната църква е посветена на св. Параскева. Смята се, че на това място са съществували два манастира, откъдето идва и смесването на култовете. Първият манастир е бил издигнат до аязмо, а на 500 м. от него е бил издигнат днешния манастирски комплекс. През 1810 г. и двата манастира били опожарени от кърджалиите.

По настоящем Горноводенския манастир представлява комплекс от черква и жилищни сгради, обграждащи просторния двор. Манастирската църква "Св. Петка" е построена през 1850г. по модел на Бачковската църква „Успение Богородично“. Тя е голяма, трикорабна псевдобазилика, с две конхи и един купол. Сводът на обширния вътрешен притвор е оформен като сляп купол. Стенописите в храма са дело основно на зографа Алекси Атанасов. Запазен е ценен иконостас, както и икони рисувани от Захари Зограф.

На около 500 м. югоизточно от основният комплекс на Горноводенския манастир се намира аязмото с параклис "Св. Св Кирик и Юлита" и запазени фрагменти от стенописи.

Калоферски девически манастир "Въведение Богородично". Според ръкопис от 1863 г. Калоферският девически манастир "Въведение Богородично" е основан през XVIII в. от рилския монах Доротей. По време на кърджалийски нападения през 1799 г. и през 1804 г. манастирът е разрушен, но през 1819 г. е възстановен и там е открито девическо училище. Със съдействието на Найдено Геров (консул в Пловдив) монахини от манастира събирали помощи в Русия и с тези средства през 1862 г. са изградени църквата и жилищните сгради. В

близост до църквата се намира аязмо с малък параклис "Св. Пантелеймон" - строен през 1825 г.

През 1877 г. по време на Руско-турската война, Калоферският манастир е ограбен и опожарен, но впоследствие е издигнат наново.

Калоферски мъжки манастир "Рождество Богородично" е основан през 1640 г. На два пъти обителта е опустошаван от кърджалиите, но през 1819 г. е възобновена, като тогава е издигната и сегашната църква. По време на Руско-турската война през 1877 г., манастира, както и много други в района, не е бил пощаден от турците и отново е разрушен. През 1881 г. Светата обител отново е възстановена и добива днешния си вид.

Последната реставрация на Калоферския манастир е по случай 1300-годишнината от основаването на Българската държава, чествана през 1981 г. Самата църква е изографисана през 2003 г. от художниците Михаил Минков от гр. Пловдив и Нанко Нанков от гр. Шумен. Храмовият празник се чества на 8 септември.

Калугеровски манастир „Св. Никола“ е съществувал още през XI - XIII в., но в началото на XV в. е разрушен от турците. По-късно манастира е възстановен и е споменат за пръв път в една ръкописна бележка върху миней от 1693 г. През 17 и 18 XVII - XVII в. Светата обител е средище на книжовна дейност и там е създадено килийно училище. През юли 1871 г. в Калугеровския манастир идва Васил Левски и основава революционен комитет в състав: Иван и Никола Ръжанкови, йеромонах Кирил Слепов и Теофил Бейков - учител. Тук са заседавали дейци от околните села (Церово, Лесичево, Славовица, Динката, Карамусал, Щърково, Съртхарман и Дерехарман). По-късно манастирското братство взема дейно участие в подготовката и избухването на Априлското въстание (април 1876) и поради това е опожарен от турците. В периода 1906-1908 г. Калугеровската обител е изградена наново и се запазила и до днес.

Мулдавски манастир „Св. Петка“. Мулдавският манастир "Св. Петка" е основан през XIV в., но скоро след възникването си е опустошен от настъпващите османски орди. Както повечето манастири от този район и той е възникнал в околностите на древен целебен извор. За първи път след опустошаването му, сведения за манастира под името "Св. Параскева" са открити в Станимашкото (Асеновградско) синурнаме от 1519-1538 година.

По време на турското робство Мулдавският манастир е бил опустошаван неколкократно. Той станал жертва на турския религиозен фанатизъм по време на големите потурчвания на селата около Чепинското през 1666 г. Впоследствие обителта е разрушавана и възстановявана няколко пъти, като за последно е възобновена през 1836 г. от игумен Антим. Тогава били издигнати сегашната съборна църква и жилищните корпуси.

През Възраждането Мулдавският манастир е бил важно книжовно средище и разполагал с богата библиотека с много стари и редки ръкописи, които по-късно били разграбени и унищожени. Към манастира е съществувало и килийно училище до 1888 г.

В Мулдавския манастир често отсядал апостола на свободата - Васил Левски и дори е запазено скривалището му под бившата игуменарна.

През 1883 г. Мулдавският манастир е посетен от известния чешки художник Иван Мърквичка. По време на посещението му внезапно умира сина му, който е бил на 1 година и е погребан в двора на манастира.

Сопотски манастир „Свети Спас“. Възникването на Сопотския манастир се свързва със средновековната крепост Копсис (днешно Аневско

кале), която през 20-те години на 14 в. е била столица на местния владетел деспот Войсил. Най-вероятно манастира е наследник на предишен манастир в Сопотския район „Св. Троица“, изчезнал около XI - XII в. Сопотският манастир е бил даряван с права и грамоти от българския цар Смилец. Тези грамоти били пазени в манастира до 1870 г., след което са били предадени на Найдено Геров, за да ги публикува.

По време на османското владичество Сопотския манастир е разрушаван и възстановяван неколнократно. През XIX в. в него е имало килийно училище и певческа школа. През 1828 г. в манастира игумен Партений прави препис на „История Славянобългарска“. В Сопотския манастир Неофит Рилски и копивщенският чорбаджия Вълко Чалъков решават да открият новобългарски училища в Копивщица и Пловдив. В манастира също така е издаван сатиричният в. „Остен“.

На 7 декември 1858 г. в Сопотския манастир е ръкоположен за дякон Васил Иванов Кунчев от Карлово (Васил Леваски) и приел името Игнатий. През 1875 г. в манастира революционерът Тодор Каблешков възобновява Сопотския революционен комитет.

По време на Руско-турската война (1877 – 1878 г.) Сопотския манастир е опожарен, като оцелял само олтара на църквата. През 1879 г. манастирът е отново възстановен по времето на игумен Рафаил и оттогава запазва днешния си вид.

Сопотският манастир е възпят от Иван Вазов в "Под игото" като място за така наречената свещена кражба.

Сопотски метох „Въведение Богородично“. Манастирският храм „Въведение Богородично“ е построен през XV в. на мястото на стар параклис. Самият Сопотски метох е основан през 1665 г., когато около храма били построени жилищни сгради. Построен е в близост до Хилендарския метох, който бил изгорен от кърджалиите през 1794 г., но оставил названието „метох“, пренесло се върху Девическия манастир (без да е метох на който и да било манастир). В обителта се е помещавало и основно училище.

Монахините от Сопотския метох участвали дейно в национално-освободителните борби на българския народ. Тук с помощта на игуменката Христина се е укривал Васил Левски в периода 1869 – 1872 г. През 1877 г. турците опожаряват град Сопот, при което пострадал и Метохът, като оцеляват само жилищната сграда с чардаците, църквата и лозата на манастира. Впоследствие манастира е реставриран и продължава да функционира нормално.

В Сопотския метох е съществувал скрипторий за преписване на църковна книжнина и иконописна школа за монахини, действала до 30-те години на XX в. Тук е запазена и най-старата лоза в цяла Югоизточна Европа (а може би и в цяла Европа), която е на 350 години. Светата обител е описана от Иван Вазов в много негови известни произведения като „Под игото“, „Нова земя“, „Чичовци“, „Хаджи Ахил“ и др.

При проучване в официалния сайт на БПЦ и Българската патриаршия⁴ се установи, че действащите манастири в Пловдивска епархия са 14 на брой:

1. Манастир „Св. Неделя“ - с. Златовръх;
2. Манастир "Св. Георги" - с. Белащица;
3. Манастир „Св. св. Петър и Павел“ - с. Баткун, Пазарджик;

⁴ http://www.bg-patriarshia.bg/index.php?file=plovdiv_diocese.xml

4. Манастир „Св. св. Козма и Дамян“ - гр. Куклен;
5. Манастир „Св. Петка“ - с. Мулдава;
6. Манастир „Възнесение Господне“ („Св. Спас“) - гр. Сопот;
7. Девически манастир „Въведение Богородично“ - в гр. Калофер;
8. Манастир „Рождество Богородично“ - край гр. Калофер;
9. Манастир „Св. Никола“ - край с. Калугерово, Пазарджик;
10. Манастир „Св. Богородица“ („Успение Богородично“) - край гр.

Кричим;

11. Манастир „Св. Троица“ - Кръстова Гора;
12. Манастир „Св. св. Петър и Павел“ - „Бяла Черква“;
13. Манастир „Св. св. мчци Кирик и Юлита“ - кв. „Горни Воден“,

Асеновград;

14. Манастир „Преображение Господне“ - край кв. „Лъджа“, Ивайловград

Религиозните храмове на дестинация Пловдив са от различни религии и от различни епохи (православните храм „Света Марина“, храм „Света Неделя“, храм „Св. Св. Константин и Елена“, Катедрален храм „Успение на Света Богородица“, както и Арменска апостолическа църква „Сурп Кеворк“, Католическа катедрала „Свети Лудвиг“, Евангелска съборна църква, Еврейска синагога „Цион“, Джумая джамия, Имарет джамия) са ресурс за културен, поклоннически и сватбен туризъм⁵.

Митрополитският храм „**Света Марина**“ е православна църква в град Пловдив⁶, посветена на света великомъченица Марина Антиохийска. Преданието твърди, че първоначално тази църква била разположена край река Марица, на мястото на Имарет джамия. При издигането на джамията през 1444 г. османците разрушили храма, а на християните разрешили да си построят нов, но другаде. Така „Света Марина“ била преиздигната там, където е днес, южно от Трихълмието. Храмовият празник е 17 юли, когато църквата почита паметта на великомъченица Марина Антиохийска. В храма като голяма драгоценност се пази частица от нейните свети мощи.

Църквата „**Св. Св. Константин и Елена**“ е един от древните християнски храмове в град Пловдив. Разположен е в центъра на старинната част на града, върху самата крепостна стена на Акропола. Църквата е част от Архитектурния комплекс „Старинен Пловдив“. През 304 г., на мястото, където днес се намира църквата, били обезглавени заради християнската си вяра мъчениците Севериан и Мемнос, а преди тях заради вярата си загинали и 38-те Пловдивски мъченици. Според проучванията на археолози и историци храмът до Хисар Капия бил издигнат около тридесет години след мъченическата смърт на Светите Севериан и Мемнос и техните 38 другари. Така бил построен първият храм на Господа в града на тепетата в тяхна чест.

Храмът „**Света Неделя**“ е построен в началото на XVII в. Той бил със скромни размери и непретенциозна архитектура, но с богато украсен иконостас. През 1829 г. е съборена старата сграда на църквата и е изграден временен параклис, посветен отначало на Св. Атанасий, а по-късно на Свето Въведение

---

⁵ <https://www.plovdiv.bg/%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8-2/%D0%B7%D0%B0%D0%B1%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%B6%D0%B8%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8/%D1%80%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D0%B3%D0%B8%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D0%B8-%D1%85%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B5/>

⁶ <http://www.plovdivskamitropolia.bg/hramove/143-mitropolitski-hram-qsv-vmch-marinaq-gr-plovdiv.html>

Богородично. В него е монтиран иконостасът на старата черква. Новата църква „Св. Неделя“ е замислена като един от най-големите и най-просторни възрожденски храмове в нашите земи, издигнат е от брациговски строители с главен майстор Петко Петков - Боз. Той е внушителна трикорабна псевдобазилика с триапсидна олтарна част. Трите кораба са разделени от шест двойки дървени колони, а капителите им са релефно украсени и носят арки с характерна кобилична линия. Средният кораб е оформен с полуцилиндричен свод, страничните са покрити с плоски дървени тавани, украсени с резба.

Църквата „**Сурп Кеворк**“ първоначално е била Източно православна, посветена на Св. Георги Победоносец. Още през 1767 г. е била преотстъпена на Пловдивската Арменска Епархия. Това е единствената църква със странични отделения освен централния кораб: едно за жените и друго за мъжете. Към църквата е бил построен параклис. След няколко реконструкции храмът добива днешния си вид. Пред и около църквата има обширен двор, който обгръща църковния комплекс в правоъгълник, като част от него служи и за училищен двор, предназначен в миналото за гробище на знатни и заможни арменци от общността, както и за свещеници и висши духовници, починали тук. Историята на този малък храм, сгушен в подножието на Джамбаз тепе, се крие в тежките времена на падането на Второто българско царство под турско робство. Свързана е с преданието за величествената катедрала, посветена на Света Петка Епиватска, която цар Иван Асен II построил в Пловдив в чест на пренасянето на мощите на светицата във Велико Търново. Превземайки Пловдив през 1371 г., Лала Шахин бил толкова впечатлен от катедралата, че веднага решил да я превърне в голяма и великолепна джамия в прослава на неговата победа - днешната Джумая джамия в центъра на Пловдив. На православно население завоевателят разрешил да си построи на друго място храм, носещ името на света Петка и това място било именно там, където и днес се намира настоящият храм.

Католическата катедрала „**Свети Лудвиг**“ е построена през 50-те години на 19 в. по времето на апостолическия наместник Андреа Канова. Тук през 1861 г. е монтиран първият в България орган, който по-късно е заменен с по-голям. През 1931 г. стихията пожар силно поврежда храма, унищожава органа, изгаря дърворезбения таван на средния кораб на катедралата и цялата църква е преустроена. Камбанарията, изградена през 1898 г. е оборудвана с 5 камбани, изработени в германския град Бохум, подарък от папа Лъв XIII. През 1991 г. е монтиран нов тръбен орган с 12 регистъра.

Евангелска съборна църква - с идването на американски мисионери през 1858 г. в Пловдив се поставя началото на евангелизма в града. Обществото им все повече нараства, за да се организира през 1883 г. в официална евангелска църква. Пловдив става мисионерска станция, ръководена от енергичния д-р Марш и неговата съпруга. Те живеят в Пловдив около 40 години, а Марш организира, ръководи и финансира строежа на църквата в подножието на Сахат тепе. Изградена в готически стил от дялан гранит и на втория общ събор на Евангелските съборни църкви през 1901 г. е осветена официално. Евангелската съборна църква в Пловдив е най-голямата протестантска църква на Балканския полуостров.

Еврейска синагога „Цион“ е построена през 1886 - 1887 г. и разширена 1922 г. В периода 1998 – 2003 г. е извършена пълна външна и вътрешна реставрация на сградата и оформяне на двора. През 1998 г. по повод 50-годишнината от създаването на Израел и 55-годишнината от спасяването на

българските евреи в синагогата са поставени паметни плочи с имената на Патриарх Кирил и депутата Димитър Пешев. На 10 март същата година и по същия повод на близкия площад е открит може би единственият в света Паметник на благодарността – във вид на ритуален рог – шофар, използван в съботните служби, и надпис на български, иврит и английски езици. Автор е пловдивският скулптор Атанас Карадечев.

Джумая джамия е мюсюлмански храм в Пловдив, построен вероятно по времето на султан Мурад I (1369-1389). Джамията се намира в центъра на Пловдив и е изградена скоро след завземането на града от османската армия през 1363-1364 г. Основание за това предположение дава преди всичко нейното официално име *Hüdavendigâr camî*, т.е. султанската джамия. Сред населението на града е позната като Джумаята. Название произлиза от *джума*'а на арабски и персийски – „петък“, което определя сградата като главна джамия на града, дом за петъчна молитва.

Шахбединовата Имарет джамия се намира в непосредствена близост до пешеходния мост над река Марица, не е измазана - от червена тухла. Джамията е изградена през 1444 - 1445 г. от румелийския бейлербей Шахбедин паша, син на завоевателя на Тракия Лала Шахин,. Местното предание твърди, че на това място по-рано стоял християнски храм. Доказателство за това е клетъчният градеж, напомнящ в известни участъци на характерния за Второто българско царство градеж. Джамията има открито преддверие по цялата си дължина с 5 островърхи арки. Централният кораб е квадратен, с купол, носен от осемстенен барабан. Една част от корабите са гребни, а другата част са едномачтови ветроходи.

Религиозните храмове на различните религии са ресурс за културен, поклоннически и сватбен туризъм.

В стратегията за развитие на Пловдив 2014 – 2020⁷ липсва религиозният туризъм, но е посочена тема „Християнство“, като подвид на културния туризъм. Създаване на брандиран туристически продукт „**2000 години Християнство в Пловдив**“, който да бъде едnodневен модул както за български туристи, които са на посещения при роднини, така и да бъде включен в по-разширен тур за „**Християнството в Тракия: от древността до наши дни**“. Необходима са бранд на продукта, карта, база от данни с информация на посещаваните обекти, уеб страница на големия тур, приложение за мобилни телефони, е-книга.

Източници

1. http://www.bg-patriarshia.bg/index.php?file=plovdiv_diocese.xml
2. http://www.hramove.bg/myadmin/popup_temple.php
3. <http://www.plovdivskamitropolia.bg/eparhiya/hramove.html>
4. <http://www.plovdivskamitropolia.bg/eparhiya/manastiri.html>
5. <http://www.plovdivskamitropolia.bg/hramove/143-mitropolitski-hram-qsv-vmch-marinaq-gr-plovdiv.html>
6. https://www.iris-bg.org/submenu.php?si_id=35
7. <https://www.plovdiv.bg/%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8-2/%D0%B7%D0%B0%D0%B1%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%B6%D0%B8%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8/%D1%80%D0%B5%D0%B%D0%B8%D0%B3%D0%B8%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D0%B8-%D1%85%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B5/>

---

⁷ https://www.iris-bg.org/submenu.php?si_id=35